

TEOLOGIA BIBLIJNA ST: ONOMASTYKA BIBLIJNA

PROWADZĄCY: ks.dr Marian Wittlieb

ALUMNI: Stanisław Krzyżanowski, Jacek Skowroński

BIBLIOGRAFIA WSPÓŁCZESNEJ POLSKIEJ ONOMASTYKI
BIBLIJNEJ

R. ak. 1990/91

Niniejsza bibliografia zawiera tytuły prac polskich dotyczących jednego działu onomastyki biblijnej, zajmującego się osobowymi imionami własnymi. Inspirowana Biblią literatura onomastyczna XX wieku w języku polskim jest skromna. Wymowny jest fakt, że na trzy tysiące imion osobowych zawartych w Piśmie świętym opracowanych zostało pod względem onomastycznym zaledwie kilkanaście w języku polskim.

BIBLIOGRAFIA
WSPÓŁCZESNEJ POLSKIEJ ONOMASTYKI BIBLIJNEJ

Imiona własne osobowe

ŚMIESZEK, Adam,

O kilku imionach hebrajskiego pochodzenia,
Język Polski 1914, 185-187.

KLAWEK, Aleksy, ks.,

Imię Jezusa w świetle filologii biblijnej,
Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego we Lwowie, 1925, 3-4.

Napis z imieniem Jezus,

Przegląd Teologiczny 6(1926)221.

Uwagi filologiczne o imieniu „Maryja”,

Przegląd Teologiczny 7(1926)434-436.

Imiona hebrajskie Boga Jahweh i Elohim,

Sprawozdania z Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, 4(1932)4-7.

RADKOWSKI, Tadeusz,

Hebrajskie imiona boże. Spostrzeżenia stare i nowe,
Miscellanea Theologia, Warszawa 1936, 225-238.

KLAWEK, Aleksy, ks.,

Etymologia imienia Maria,

Sprawozdanie z Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie 48(1947)402;
Polonia Sacra 1(1948)176-184.

Imię Maria. Et nomen virginis Maria (Łk 1,27),

Ruch Biblijny i Liturgiczny 4(1951)56-58.

Onomastyka biblijna, Onomastica 7(1961)403-416;

Zeszyty naukowe 2-5(1963);

Recenzja: GRZYBEK, Stanisław, ks., Ruch Biblijny i Liturgiczny 4(1962)256.

Struktura gramatyczna akkadyjskich nazw osobowych,
Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Oddziału Krakowskiego PAN,
styczeń-czerwiec 1962, 78-79.

Imiona osobowe z Ugarit w Syrii,
Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Oddziału Krakowskiego PAN,
styczeń-czerwiec 1962, 109-111.

KONIECZNY, Henryk,
Imię Jezus, Pielgrzym Polski 1963, 46-47.

KLAWEK, Aleksy, ks.,
Etymologia ważniejszych imion biblijnych,
Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Oddziału Krakowskiego PAN,
styczeń-czerwiec 1964, 57-59.

Imię Boże Jahwe w świetle najnowszych dyskusji,
Sprawozdania z Komisji Oddziału Krakowskiego PAN,
styczeń-czerwiec 1964, 101-102.

ŁACH, Stanisław, ks., Imię Boże Jahwe, w: Księga Wyjścia. Wstęp-przekład z oryginału-
komentarz, Poznań 1964, II, 303-312.

ALTBAUER, Mojżesz,
Dublety imion biblijnych w polszczyźnie, *Onomastica* 10(1965)196-203.

KOWALSKI, Stanisław,
Imię Jezus, *Słowo Powszechne* 10(1965)3.

KLAWEK, Aleksy, ks.,
Dwa imiona biblijne: Szymon i Piotr, w: *Symbole Philologicae in honorem Vitoldi
Taszycki*, Wrocław 1968, 155-161.

TASZYCKI, Witold,
Książd Aleksy Klawek jako onomasta, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 6(1970)291-293.

PONIATOWSKI, Zygmunt,
Nowy Testament w świetle statystyki językowej, Wrocław 1971, 71-79: Nazwy własne
i imiona w Nowym Testamencie.

FROS, Henryk, ks. - SOWA, Franciszek,
Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny,
Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Kraków 1976.

WITTLIEB, Marian, ks.,
Oto Jahwe powołał imiennie Besaleela... (Wj 35,30). Jednostka w społeczeństwie,
Prezbiterium 10-11/70-71(1978)310-313.

CHMIEL, Jerzy, ks.,
Badania onomastyczne w egzegezie biblijnej,
Ruch Biblijny i Liturgiczny 4(1980)212-216.

KAPERA, Zdzisław,
O pełniejszą ocenę dorobku onomastycznego księdza Aleksandra Klawka,
Ruch Biblijny i Liturgiczny 4(1980)201-207.

KURYŁOWICZ, Jerzy,
The linguistic status of proper nouns (names), *Onomastica* 25 (1980)5-10.

KLAWEK, Aleksy, ks.,
Całe życie z Biblią, Poznań 1982, 139-193: Tajemnice imion biblijnych.

MALEC, Taдеusz,
Biblijne imię Juda-Tadeusz w języku polskim,
Roczniki Humanistyczne 30-31(1982-1983)125-136.

ROSPOND, Stanisław,
Onomastica sacra. Ewangelia św. Mateusza w świetle nazewnictwa,
Roczniki Humanistyczne 30,31(1982-1983)183-191.

Onomastica sacra w Nowym Testamencie. Ewangelia św. Marka w świetle nazewnictwa,
Onomastica 28(1983).

WITTLIEB, Marian, ks.,
Projekt polskiego słownika onomastyki biblijnej,
Ruch Biblijny i Liturgiczny 3(1988)229-231.

HERGESEL, Tomasz, ks.
Biblia czytana w Afryce.
Ruch Biblijny i Liturgiczny 3-6(1990)144-155.

TRONINA, Antoni, ks.,
Jeszcze o imieniu Maria(m)
Ruch Biblijny i Liturgiczny 3-6(1990)127-130.

BRIKS, Piotr, dk.,
Leksykon imion osobowych w „Biblia Hebraica”. Litera L,
Szczecińskie Studia Kościelne 1(1991)137-139.

W przedstawionym chronologicznie i alfabetycznie dorobku polskiej onomastyki biblijnej w XX wieku w zakresie imion własnych osobowych można wyróżnić dwa okresy kształtowania się tej dyscypliny w polskiej biblistyce: okres pierwszy od końca XIX wieku do wybuchu II wojny światowej i okres powojenny.

Chociaż jeszcze podczas trwania zaboru rosyjskiego Jakub Rothwan publikuje w Warszawie w r. 1866 pracę omawiającą *Imiona przez Żydów polskich używane* (temat sto lat później w podobny sposób podejmie M. Altbauer), a A. Śmieszek w roku 1914 w czasopiśmie *Język Polski* wydawanym pod zaborem austriackim podejmuje rozważanie na

temat znaczenia imion biblijnych: Michał, Rafał, Gabriel, Srul i Szmul, to za pierwszą znaczącą pracę współczesnego działu onomastyki biblijnej należy uznać artykuł ks. Aleksego Klawka, założyciela i redaktora *Ruchu Biblijnego i Liturgicznego* oraz redaktora *Przeglądu Teologicznego*, pt. *Imię Jezus w świetle filologii biblijnej*. Badania księdza Klawka, związanego z ośrodkami uniwersyteckimi w Poznaniu, Lwowie, Lublinie i Krakowie zbiegają się w czasie z badaniami filologów niemieckich: E. Neltego, M. Grunwalda, P. Kerbera, F. Ulmera oraz Anglika G.B. Graya przed epokową pracą Martina Notha: *Die israelitischen Personennamen in Rahmen der gemeinsemitischen Namengebung*. W tym czasie ks. prof. A. Klawek w kilku pracach przedstawia znaczenia imion: Elohim, Jahwe, Jezus, a zwłaszcza Maryja (Maria), zajmując się jednocześnie imionami osobowymi z Ugarit. Polska bibliografia biblijna za lata 1931-1936 odnotowuje tylko dwie prace z dziedziny onomastyki biblijnej. T. Radkowski w swoim studium zatytułowanym *Hebrajskie imiona boże. Spostrzeżenia stare i nowe* rozważa znaczenie imion: Jahwe, Elohim, Eloh, El, Adonaj, Elion i Szadaj.

W drugim okresie na marginesie prowadzonych badań przeważnie w ustalaniu nazw geograficznych powstają również prace w dziedzinie onomastyki neohebrajskiej (M. Altbauer). Polskie słowniki imion traktują problemy onomastyki biblijnej bardzo skromnie i po amatorsku, stąd nie zostają ujęte w tym opracowaniu. Pewien naukowy przyczynek w wyjaśnianiu problemów onomastycznych w latach sześćdziesiątych wniósł ks. Stanisław Łach w swoim komentarzu do Księgi Wyjścia, pisząc na temat imienia Bożego Jahwe. Również w latach późniejszych ukazywały się artykuły pragnące przybliżyć treść imion osobowych, ale czyniły to w sposób pozbawiony charakteru naukowego. Tylko ks. Aleksy Klawek już w pierwszych latach powojennych powraca na serio do badań onomastycznych trzykrotnie (1947, 1949 i 1951), rozpatrując etymologię imienia „Maria”, uważanego za trudne pod tym względem przez ogół biblistów. Nawet Martin Noth rezygnuje w owym czasie z badań w tym kierunku. Nasz biblista publikuje w r. 1961 w specjalistycznym czasopiśmie *Onomastica* artykuł pt. *Onomastyka biblijna*. Była to w tym okresie jedyna praca w Polsce przedstawiająca dotychczasowy stan badań onomastyki biblijnej w świecie. *Jest to zwięzła i dokładna historia onomastyki biblijnej zestawiająca wszelką napisaną na ten temat literaturę zarówno biblijną, jak i pozabiblijną* – napisze w swej recenzji ks. prof. S. Grzybek (s. 256).

Po śmierci ks. A. Klawka ukazała się książka *Cale życie z Biblią* zawierająca jego znaczące prace, w tym szereg artykułów z dziedziny onomastyki. Można bez przesady potwierdzić w ten sposób mniemanie, iż ksiądz Klawek rozszerzył zakres polskich badań onomastycznych o dziedzinę dotąd nie reprezentowaną. Słusznie można ks. Aleksego Klawka nazwać „Ojcem polskiej współczesnej onomastyki biblijnej”

W latach 70-tych i 80-tych onomastyką biblijną interesują się także naukowcy świeccy: W. Taszycki, Z. Kapera, T. Malec, J. Kuryłowicz, S. Rospond, Z. Poniatowski. Działalność onomastów polskich skupia się jak dotąd wokół trzech czasopism: *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, *Onomastica* i *Roczniki Humanistyczne*. Mimo upływu wielu lat tylko nieliczne imiona biblijne doczekały się opracowania w języku polskim pod względem onomastycznym: Abraham, Adonaj, Andrzej, Besaleel, El, Elion, Eloh, Elohim, Gabriel, Jahwe, Jezus, Juda-Tadeusz, Maryja (Maria), Michał, Mojżesz, Oholiab, Piotr, Rafał, Srul, Szadaj, Szmul, Szymon.

ks. Marian Wittlieb
Stanisław Krzyżanowski
Jacek Skowroński